

УДК 159.9:343.914

Автор: *Кондратова А.В.

Kondratowa Alina.

*викладач кафедри загальної та прикладної психології та педагогіки Навчально-наукового інституту права, економіки та соціології Харківського національного університету внутрішніх справ.

Аналітичний погляд на проблему злочинного поведження жінок.

Актуальність.

Проблема злочинного поведження жінок завжди й за всіх часів залучала до себе пильну увагу дослідників.

У силу соціальної активності жінок, загальна картина їхньої злочинності в цей час носить яскравий характер. Жінки у свою чергу займають особливе місце в системі суспільних відносин, і у зв'язку із цим, інтерес до жіночої злочинності цілком пояснимо з урахуванням важливості соціальних ролей і функцій, які вони виконують у житті суспільства й у край несприятливих наслідків кримінальних форм їхнього поведження.

Так як жінки займають особливе положення в системі функціональних відносин у суспільстві, відхилення в їхньому поведженні найбільше яскраво проявляються в тяжких наслідках, які надалі впливають на їхню особистість, на сімейні відносини, на моральне виховання підростаючого покоління й суспільство.

Проблемою вивчення злочинного поведження жінок займалися такі видатні вітчизняні вчені-пенітенціаристи як Пиріжков В.Ф., Глотчкін А.Д., Позняков В.И., Ігошев К.Е., Кудрявцев В.Н., Мокрецов А.И., Конєв А.А., Ємельянов В.П., Антонян Ю.М. та інші.

Мета та завдання дослідження.

Мета дослідження: визначити психологічні особливості злочинного поведження жінок.

Завдання дослідження:

1. Провести теоретичний аналіз стосовно визначення психологічних особливостей злочинного поведження жінок у працях вітчизняних вчених-пенітенціаристів.
2. Проаналізувати основні підходи вивчення психологічних особливостей злочинного поведження жінок у працях вітчизняних вчених-пенітенціаристів.

Однією з найважливіших психосоціальних проблем сучасного суспільства є злочинне поведження жінок. Загальноприйнято вважати таке поведження соціальним або культурним продуктом на противагу індивідуальному наміру. Особистість жінки-злочинниці - це альфа та омега кримінальної психології, її наріжний камінь. Значимим інтересом є перевірка й інтерпретація існуючих концепцій злочинного поведження в умовах соціальної кризи в Україні, коли руйнування соціальної системи може привести до непередбачених наслідків, для яких характерні свого роду девіантні прояви.

Пиріжков В. Ф. прагнув показати, що «практично кожна доросла людина може у своєму житті зіштовхнутися із кримінальним поведженням інших людей. Тому необхідно мати подання про психологічні механізми криміналу й уміти боротися зі злочинністю. Боротися повинна не тільки міліція, але й все суспільство в цілому» [19].

Кудрявцев В. Н. відзначає: « Структура конкретного правопорушення може бути проаналізована з різних точок зору. Юридичний підхід характеризує його як діяння, що складається з 4-х елементів: об'єкта, об'єктивної й суб'єктивної сторін і суб'єкта» [17]. Для криміналогії, соціології й психології більше продуктивний динамічний, генетичний підхід, що дозволяє вивчити поведження людини в розвитку. Із цього погляду конкретне правопорушення є процес, що розгортається як у просторі, так і в часі.

Зелінський А. Ф. уважав, що «особистість злочинця - це сукупність психологічних і моральних характеристик, тією чи іншою мірою типово властивим людям, винним у злочинній діяльності певного типу» [12].

Провівши теоретичний аналіз підходів вивчення особистості злочинця ми можемо затверджувати про те, що на формування злочинного поведіння впливають соціальні фактори й фактори спадковості. До них відносяться й акцентуації характеру, і психічні аномалії, і патохарактерологічний розвиток особистості, а також алкоголізм, наркоманія, токсикоманія, способи навчання й виховання людини.

Особистість жінки-злочинниці представляє для кримінальної психології самостійний інтерес, оскільки вона не просто відбиває певні зовнішні умови, але є активною стороною взаємодії. Для неї характерна свідомо, цілеспрямована діяльність.

Злочинне поведіння жінок в основному відрізняється від злочинного поведіння чоловіків способами й знаряддями здійснення злочинів, масштабами здійснення, характером самих злочинних дій, вибором жертви злочинного зазіхання. Самоорганізація жінок у своїй основі має орієнтацію на таку цінність, як цінність власного «Я». Але значимість власної особистості жінки бачать не у впливі в співтоваристві, не в авторитеті серед товаришів, коли на перший план висувається співвідношення «лідер - аутсайдер». Вони насичують значимість емоційним, суцільно жіночим змістом.

У жінок втрати соціального або особистісного характеру заповнюють на превелику силу, ніж у чоловіків. Видимо позбавлення волі обмежує жінок у задоволенні більше важливих потреб, тісніше пов'язаних із глибинними шарами психіки. Тому жінки швидше й частіше руйнуються у в'язницях як особистості.

Жінка в суспільстві має підвищене моральне навантаження. Саме з її поведінням у суспільній думці асоціюється стабільність моралі. Жінка - п'яниця, що випрошує гроші на випивку, викликає більшу огидність, чим чоловік. На неї не хочеться дивитися. Її образ хочеться скоріше забути. У цьому бажанні немає якої дискримінації, а є звичайний для людини психологічний захист.

Ці всі особливості пов'язані з історично обумовленим місцем жінки в системі суспільних відносин, її соціальними ролями й функціями, її біологічною й психологічною специфікою. Зрозуміло, соціальні умови життя й рольові орієнтації жінок міняються, у зв'язку із чим міняються характер злочинного поведіння й способи здійснення злочинів, їхній спосіб життя. Найбільш велика група серед злочинниць становить вік до тридцяти років (близько 48%). Серед жінок старше 30 , і особливо 40 років, висока питома вага самотніх, що обумовлено розпадом їхніх подружніх зв'язків. Разом з тим у цей період спостерігається найбільш широка участь жінок у суспільному виробництві, ростуть їхні соціальні контакти, а соціальна мобільність досягає максимального рівня.

Жінки, що відбувають покарання в місцях позбавлення волі звичайно старше чоловіків. Це в основному порозумівається тим, що жінки пізніше стають на злочинний шлях у відмінності від чоловіків, так і тим, що правоохоронні органи частіше проявляють до них гуманність і не позбавляють їхньої волі за перший злочин (крім серйозних), а наступні злочини відбуваються через певний час, коли жінка стає старше. Злочини, чинені жінкою, звичайно відбуваються під впливом сімейно-побутових конфліктів [2].

Важливою характеристикою особистості жінки - злочинниці є її освітній рівень. В основному у всіх злочинниць закінчена середня освіта. Чимала кількість осіб і із середньою фаховою освітою - майже кожна третя. У цілому по освітньому рівні різні групи засуджених жінок мало чим відрізняються друг від друга. Хоча утворення осіб, що роблять злочини, досить істотно відрізняється від утворення, а отже, і від рівня культури законослухняних громадян. По-перше, багато хто з тих, хто перебуває в місцях позбавлення волі, одержують утворення саме в цих місцях. По-друге, якщо їхнє злочинне поведіння й пов'язаний з ним антигромадський спосіб життя тривають більш-менш тривалий час, вони, як правило, втрачають отримані знання, зокрема, і через те, що їхнього знання не знаходять застосування в трудовій діяльності.

Арсеньєва М.І. і Серебрякова В.Л. у своїх роботах вивчення особистості жінок-злочинниць виявили два ведучі типи, які відбивають сукупність рис і властивостей, що визначають сутність і спрямованість злочинного поведіння [6]. Антисоціальний тип-характеризується відривом від цінносно-нормативної системи суспільства й держави, активністю ситуації здійснення злочину, комплексом антигромадських поглядів і звичок, і відображає усвідомлену готовність до суспільно-небезпечних проявів. У злочинниць такого типу відзначена наявність цинічного відношення до життя, здоров'ю, достоїнству інших людей, споживчого відношення до власності, зневага до громадського порядку.

Асоціальний тип-характеризується антигромадською спрямованістю пасивного виду, заміщенням втрачених зв'язків і цінностей, особистісною невизначеністю й соціальною адаптацією, що відбиває порушення, відхід від рішення легітимними прийомами життєвих проблем до пияцтва, наркоманії, проституції й злочинності. Головними рисами особистості цього типу є соціальна й моральна деградація, примітивні інтереси й потреби. Ні мало відомо, що в цілому для жінок дуже важливі оцінки інших людей і те, яке враження вони роблять. Жінки-злочинниці не становлять у цьому плані виключення. Їхня потреба в самоствердженні, будучи одним із самих потужних стимулів людських вчинків, стає нав'язливою, істотно впливаючи на їхній спосіб життя. Це не просте прагнення подібатися чоловікам або виглядати краще інших жінок, це потреба в підтвердженні свого існування, свого місця у житті. На сьогоднішній день особливо гостро стоїть проблема молодих жінок, які ще не знайшли себе у житті, а також жінок, скоївших повторний злочин (рецидив).

Антонян Ю.М., аналізуючи сучасні особливості особистості жінки-злочинниці, виділив такі негативні зміни як значне омолодження жіночої злочинності, а також збільшення рецидивної злочинності жінки [1]. Тут можна відзначити, що ці зміни є основними проблемами жіночої злочинності в цей час.

Мініна С.П. у своїх роботах відзначала, що до самого останнього часу злочинність дівчат не залучала достатньої уваги кримінологів, хоча в її динаміку й структурі відбувалися усе більше помітні негативні зміни - росла кримінальна

активність, знижувалися вікові показники, розширювалося коло злочинів за участю дівчат, збільшувалося загальне число групових злочинів, росла їхня суспільна небезпека, а самі злочинниці ставали усе більше агресивними й витонченими [18]. При цьому більша частина дівчат, у тому числі засуджених за зроблені злочини, виявлялися повністю деморалізовані, спустошені зловживанням алкоголю, наркотиків, характеризувалися стійкою сексуальною розбещеністю.

Прокоф'єва Т.В. у своїх працях відзначала, що в злочинності молодих дівчат, обертає на себе все більшу увагу не тільки її маргінальний характер, не тільки вплив алкоголізму й наркоманії, але й значний ріст насильницької й корисливо-насильницької злочинності [20]. За рівнем жорстокості й характеру насильства злочинність таких осіб усе більше зближається зі злочинністю чоловіків, а іноді й перевершує її.

У даному змісті сучасна психологія й кримінологія все частіше говорять про «маскулінізацію» жіночої злочинності. Проявляються взаємозалежні тенденції інтеграції й диференціації злочинності молодих дівчат, все більша кількість злочинів відбувається неповнолітніми за участю дорослих, раніше засуджених, відбувається активне впровадження «авторитетів» злочинного миру в підліткове середовище. З іншого боку, помітна тенденція до автономізації злочинності неповнолітніх від злочинності дорослих. Збільшується кількість злочинів, чинених дівчатами із психічними відхиленнями. Сюди відносять різні види неврозів, помірну дебільність, психопатію, алкоголізм, сексуальні розлади, а також вагітності малолітніх й розпущене життя. Зазначені розлади - це не важкі й стійкі захворювання. У більшості випадків вони придбані не в результаті обтяженої спадковості, а внаслідок несприятливих умов життя й виховання .

Не менш важливою проблемою є ресоціалізація жінок після відбування покарання у вигляді позбавлення волі. Насамперед, це пов'язано із психологічними труднощами. Антонян Ю.М. у своїх працях відзначав, що жінки повільніше, ніж чоловіки переборюють інерцію злочинної діяльності, важче сприймають умови ізоляції [1]. Однак, процес розпаду соціально значимих зв'язків протікає в них швидше. Тому інтенсивність рецидиву злочинів у жінок вище, ніж у чоловіків.

Ріст злочинності серед жінок можна пояснити таким фактором, як бідність. Жінки, як правило, менш заможні, вони піддаються більшому контролю з боку батьків і найближчого оточення, які пред'являють до них більш високі моральні вимоги, чим до осіб чоловічої статі. Внаслідок цього більшість жінок відрізняються помітним конформізмом і не схильні порушувати соціальні норми, що втримує їх від здійснення злочину.

Кудрявцев В.Н. до детермінантів жіночої злочинності відніс не тільки конкретну життєву ситуацію й особистісні особливості жінки (риси характеру, інтереси, ціннісні орієнтації), але й передбачення результату власного вчинку [17]. Ряд галузей науки, що вивчають людину і його діяльність із усією визначеністю вказує на те, що зв'язок між причиною й наслідком у людському, у тому числі й антигромадському поведженні має статистичний характер. Це означає, що твердого, необхідного зв'язку між фізичними й соціальними детермінантами, з одного боку, і вчинком людини - з іншого, не існує.

Загальні висновки.

Проаналізувавши наукові дані й основні підходи видатних вітчизняних вчених-пенітенціаристів по проблемі злочинного поведження жінок, ми можемо зробити висновок про те, що жіночі злочини раніше залучали й продовжують привертати увагу психологів, кримінологів, а також соціологів. Це порозумівається тим, що злочини, чинені жінками, відрізняються від чоловічих по масштабності, характеру, наслідкам, способам і знаряддям здійснення, а також сферою, у якій вони відбуваються, впливом сімейно-побутових і супутніх їм обставин. Всі перераховані особливості пов'язані з місцем жінки в системі суспільних відносин, її соціальною роллю й функціями, психологічною й біологічною специфікою. У порівнянні із чоловічою злочинністю, жінки відрізняються більше низьким показником кримінальної активності.

Найбільш характерними для осіб жіночої статі злочинами є крадіжки, обман споживачів, шахрайство, присвоєння чужого майна. На сьогоднішній день жінки роблять такі злочини як тероризм, захоплення заборжників,

викрадення людини, грабежі й розбійні напади. Змінилися й способи здійснення злочинів жінками. Зростає індекс жорстокості чинених жінками злочинів: вони все частіше роблять найбільш зухвалі, жорстокі злочини. Жіноча злочинність усе в більшій мірі здобуває організовані форми.

Взагалі дана проблема на сьогоднішній день є актуальною і вимагає подальшого її вивчення, тому що через кожен певний проміжок часу відбувається омолодження жіночої злочинності.

Література:

1. Антонян Ю. М. «Преступность среди женщин», М., 1992, с. 38, 255-256.
2. Антонян Ю. М. «Изучение личности преступника», М., 1982, с. 6.
3. Антонян Ю.М. «Основные черты личности преступника в криминалистики», Советское государство и право, 1994 №3, с. 9.
4. Антонян Ю.М., Бородин С.В. «Преступное поведение и психические аномалии»/ Под редакцией Кудрявцева В.Н.- М.: Спарк, 1998, с. 23-24.
5. Антонян Ю.М., Еникеев М.И., Эминов В.Е. «Психология преступника и расследование преступлений», М.: Юрист, 1996, с. 64.
6. Арсеньева М.И., Серебрякова В.Л. «Особенности формирования противоправного поведения женщин и некоторые аспекты его предупреждения» // Вопросы борьбы с преступностью. Вып.36. М, 1982, с.24.
7. Астемиров З.А. « Проблемы коллектива и личности осужденных в условиях ИТУ», Рязань, 1975, с. 38.
8. Блувштейн Ю.Д. «Личность преступника», М., 1975, с. 18-19.
9. Внуков В.А. «Женщины – убийцы», под редакцией Краснушкина и др. – М., 1928, с. 28-30.
10. Голоднюк М.Н. «Проблемы социального и биологического в преступности женщин» / Вопросы борьбы с преступностью. Вып.37 М., 1982, с. 42-43.
11. Диссертация Д19 Шевченко Л.А. «Исследование личностных особенностей женщин – преступниц», 1996, с. 25-26.
12. Зелинский А.Ф. «Криминальная психология», Киев: Юринком Интер, 1999, с. 51-53.

- 13.Зелинский А. Ф. «Осознаваемое и неосознаваемое в преступном поведении», Х. 1986, с. 34-35.
- 14.Игошев К.Е. «Личность преступника как объект психологического исследования». М., 1979, с. 15-17.
- 15.Кириллова И.А., Лысягин О.Б. «Характеристика женщин, отбывающих наказание в ИТК». – Вып.3. – М.,1981, с. 28-29.
- 16.Кондрашенко В.Т. «Девиантное поведение у подростков», Б., 1988, с. 17.
- 17.Кудрявцев В.Н., Кондрашков Н.Н., Лейкина Н.С. «Личность преступника», М., Юридическая литература, 1975, с. 5-6.
18. Минина С.П. «Преступность несовершеннолетних», СПб, 1998. с.9.
19. Пирожков В.Ф. «Криминальная психология», М., 2001, с.7.
- 20.Прокофьева Т.В. «Роль женщины в деятельности организованных преступных формирований» // Насилие. Личность. Общество. М; 2000. с.132-134.